

İSLAM İKTİSADININ MESELELERİ

Güncel Durum ve Geleceğin Bir Analizi

Muhammad Akram Khan

iktisat yayınları

İktisat Yayınları – 20
İktisat Giriş Dizisi – 3

Khan, M.A., *İslam İktisadının Meseleleri: Güncel Durum ve Geleceğin Bir Analizi*

Çeviren: Sercan Karadoğan

Çeviri Redaksiyon: Serap Umut

Yayına Hazırlayan: Merve Akkuş Güvendi

Musahhih: Muhammed Aydın

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Limit Ofset - Sertifika No: 28397

Litros Yolu 2. Matbacılar Sit. ZA13 Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul

Tel: +90 216 212 567 45 35

1. Baskı: İstanbul, 2018

ISBN: 978-605-67900-9-6

© İktisat Yayınları, 2018

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları

Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleriyüz Apt. No:9 Daire:3 Kadıköy / İstanbul

Tel / Faks: +90 (216) 418 20 10 - www.iktisat yayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve İslam İktisadı Araştırma Merkezi'nin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Khan, Muhammad Akram.

İslam İktisadının Meseleleri: Güncel Durum ve Geleceğin Bir Analizi

1. Baskı, XXX + 450 s., 19.5 x 25 cm

Kaynakça ve izin var.

ISBN- 978-605-67900-9-6

1. İslam İktisadı 2. İslami Finans 3. İslam Ülkeleri

İSLAM İKTİSADININ MESELELERİ

Güncel Durum ve Geleceğin Bir Analizi

Muhammad Akram Khan

Çeviren

Sercan Karadoğan

iktisat
yayınları

İktisat Giriş Dizisi

Bu dizide, iktisatla ilgili temel kavram ve meseleleri açıklayıcı güncel eserlere yer verilmektedir. Dizide iktisatın ana konuları, temel yaklaşımlar, kuramlar ve alternatif yaklaşımların yer aldığı çalışmalara yer verilmektedir.

Dizideki Diğer Kitaplar

M. Akram Khan, *İslam İktisadına Giriş*

M. Umer Chapra, *İktisadi Tehditler ve İslam*

Khurshid Ahmad, *İslam İktisadı Çalışmaları*

Ali Karadağı, *İslam İktisadına Giriş*

Asad Zaman, *İslam İktisadının Ana Konuları*

M. Kabir Hassan, Mervyn K. Lewis, *İslam ve İktisadi Hayat: Ana Konular ve Metinler*

Muhammad Akram Khan

İslam iktisadının ve finansının öncülerinden sayılan Khan, Pakistan (1966) ve İngiltere’de (1967) lisansüstü derecelerini aldı ve Pakistan Denetim Genel Müdürlüğü’ne katıldı. Routledge tarafından basılan *Glossary of Islamic Economics and Finance* (İslam İktisadı ve Finansı Sözlüğü) adlı eser de dâhil olmak üzere İslam iktisadının çeşitli veçhelerine dair 20 kitap, 55 araştırma makalesi ve yaklaşık 100 kitap incelemesi yayınladı. 2003’te B.M.’nin Uluslararası Gözetim Ofisi’ne katılıncaya değin Pakistan’ın Genel Denetim Yardımcılığı yaptı.

Sercan Karadoğın

Marmara Üniversitesi’nde İktisat (ingilizce) lisans eğitimini (2011), İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde yüksek lisansını tamamladı (2013). 2014 yılında başladığı Marmara Üniversitesi Ortadoğu Ekonomi Politikleri alanındaki doktora çalışmalarının yanında, araştırma görevlisi ve çeşitli STK’larda araştırmacı ve çevirmen olarak çalıştı. Hâlihazırda İslam iktisadı alanında faaliyet gösteren bir STK’da İslam iktisadı araştırmacısı olarak çalışmalarına devam etmektedir.

İçindekiler

Türkçe Baskı İçin Önsöz	XVII
Önsöz	XIX
Teşekkür	XXIII
Şekil ve Kutu Listesi	XXV
Kısaltmalar	XXVII
Giriş	1
Kısım I: İslam İktisadı	
1. İslam İktisadı: Mevcut Gelişme Düzeyi.....	9
2. İslam İktisadının 'Niçini'	29
3. İslam İktisadı Nedir?	43
4. İslam İktisadının Metodolojisi.....	55
5. İslamî Teolojiden İslam İktisadına	71
6. Ekonomi Biliminin Sınırlarını Genişletmek	83
7. İslamî Bir Ekonomik Sistem mi Yoksa Manevi Kapitalizm mi?	99
Kısım II: Ribâ Yasağı	
8. Faizin Kaldırılması: İlahi Yasaktan İnsan Yorumuna.....	119
9. İslam'ın Asli Kaynaklarında Ribâ Yasağı.....	127
10. Ribâ Teorisi: Geleneksel Yorum	137
11. Geleneksel Yorumun Değerlendirilmesi	141
12. Ribâya Dair Modernist Düşünce	167
13. Ribâ Yasağı: Devam Eden Tartışma.....	175
14. Ribânın Geleneksel Yorumundaki Çözülmemiş Konular.....	187
15. Müslümanlar Arasında Faiz Temelli Finans Uygulaması	205
16. Ribâ Yasağı: İlerleme Yolu	215
Kısım III: İslamî Bankacılık ve Finans	
17. İslamî Bankacılığın Teorik Temeli	233
18. Kâr-Zarar Ortaklığının Sorunları.....	259
19. İslamî Bankacılık ve Finans Pratiği	271
20. Hukuki Hilelerin Şekli (Hiyel).....	313
21. İslamî Sigorta (Tekâfül).....	369

Kısım IV: Günümüzde Zekât

22. Zekât Yasasının Çağdaş Uygulaması	383
Kavramlar Sözlüğü	415
Kaynakça	421
Dizin	445

Ayrıntılı İçindekiler

GİRİŞ

KISIM I: İSLAM İKTİSADI

1. İslam İktisadı: Mevcut Gelişme Düzeyi

İslam İktisadının Evrimi

İslam İktisadının Kazanımları

Genel Bir Değerlendirme

Uluslararası İslam İktisadı Konferansı

İslamî Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetleme Kurumu

Üniversitelerde İslam İktisadının Öğretilmesi

İslam İktisadı Derslerindeki Okuma Materyali

Ders Kitabı Sorunsalı

Araştırma ve Eğitim Enstitüleri

İslam İktisadı ve Finansı Araştırmaları

Entelektüel Özgürlük

İslam İktisadının Okuyucu/Dinleyici Kitleleri

İslam İktisadından İslamî Finansa Geçiş

Sınırlı Odak Noktası

İslam İktisadı ve İnsanlığın Ekonomik Sorunları

İslam İktisadı ve Müslüman Ekonomileri

Bir Refah ve Sefalet Teorisi Eksikliği

Gelir ve Servet Dağılımı Teorisinin Olmaması

İslamî Ekonomik Kalkınma Teorisinin Olmaması

Makroekonomi Teorisinin Olmaması

Mikroekonomik Teorinin Olmaması

Müslümanların İktisadi Tarihleri Belgelenememiştir

İslam İktisadında Devletin Rolü

İslam İktisadı Nedir?

İslam İktisadının Ortak Dili

İslam İktisadındaki Çalışmaların Genel Değerlendirmesi

2. İslam İktisadının 'Niçini'

Konvansiyonel Ekonomi Biliminin İslamî Prensipler ile Uyumsuzluğu

Toplumsal Artılar ve Eksiler Sorunsalı

Ekonomik Modellere Etiğin Dâhil Edilmesinin Ötesinde

Bireysel Çıkar Sorunsalı

Konvansiyonel Ekonomi Bilimi ve Adaletsiz Bir Ekonomik Sistem

Kaynak Tahsisinde Ahlâki Filtre Sorunsalı

İslam İktisadının Çalışılması

Sonuç

3. İslam İktisadı Nedir?

İslam İktisadının Tanımı

İslam İktisadının Hedefleri

İslam İktisadının Kapsamı

Konvansiyonel Ekonomiyle İlişkisi

4. İslam İktisadının Metodolojisi

Metodoloji Konusundaki Kafa Karışıklığı

İlahi Olanla İnsani Olanın Karıştırılması

Analiz Araçları

Tümdengelimine Karşı Tümevarımsal Akıl Yürütme

İslam İktisadının Varsayımları

Kaynakların Kıtlığı

Bireysel Çıkar veya İnsan Bencilliği

İslam İktisadının Kendine Özgü Bazı Varsayımları

İslam İktisadının Kaynakları

Kur'an ve Sünnet

Fıkıh

Hukuki İlkeler ve İslam İktisadı

Şeriat ve Maksatları

Şeriatın Tanımı

Şeriatın Maksatları

İslam İktisadı Metodolojisinde Çözümlememiş Konular

Son Tespitler

5. İslamî Teolojiden İslam İktisadına

Kur'an'ın Ekonomik İfadeleri

Kur'an İfadelerinden İslam İktisadını Geliştirme Metodolojisi

Kur'an Önerilen Metodolojiyi Desteklemektedir

Son Sözler

6. Ekonomi Biliminin Sınırlarını Genişletmek

Ekonomik Sorunlarla İlişkili Ahlâk Yasalarını Keşfetme Gerekliliği

Kur'an'ın Refah ve Sefalet Yasası

Tanrı'nın Görünmez Eli

Tanrı'nın Görünmez Eli: Metafiziksel Açıklama

Bereket Kavramı

Bereketin Ölçülmesi

Şükür

Tövbe

Allah Bilinci (Takva)

Başkaları için Harcamak (İnfak)

Adaletsizlik, Sömürü ve Haksızlık (Zulüm)

Yeryüzünde Fesat (Fesad fil Ard)

Yoksulları Mahrum Edecek Kasıtlı Fiiller

Allah'tan Bir Hatırlatma Olarak Mahrumiyet

Son Sözler

7. İslamî Bir Ekonomik Sistem mi Yoksa Manevi Kapitalizm mi?

İslamî Bir Ekonomik Sistemi Meşrulaştırma

İslamî Bir Ekonomik Sistemin Hedefleri

İslam'da Mülkiyet Hakları

Kaynakların İsrافی, Tahribatı, Yanlış ve Kötüye Kullanımı

Bireysel Çıkar, Ahlâk ve Devlet İdaresi

Adalet ve İhsan

Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Makul ve Zararlı Spekülasyonun Veçheleri

Kapitalizme Müslüman Katkısı

İslam'ın Toplumsal Gündemi

Manevi Kapitalizmin Yapı Taşları

Manevi Kapitalizm İhtiyacı

Manevi Kapitalizm Nedir?

Manevi Kapitalizmin Aşamaları

*Manevi Temeller**Manevi Gelişim (Tezkiye)**Manevi Bilinç (Takva)**Denetim ve Gözetim**Felah*

Manevi Kapitalizme Doğru

KISIM II: RİBÂ YASAĞI**8. Faizin Kaldırılması: İlahi Yasaktan İnsan Yorumuna**

Derslerden Ders Çıkarmamak

Yahudilikte Faiz Yasağı

Faiz Konusunda Yahudi Düşüncesinin Evrimi

Hristiyanlıkta Faiz Yasağı

Faiz Konusunda Hristiyan Düşüncesinin Evrimi

Faiz Konusunda Müslüman Düşüncesinin Evrimi

9. İslam'ın Asli Kaynaklarında Ribâ Yasağı

Ribâ Üzerine Kur'an Ayetleri

Hukuki Olmayan Bir Konu Olarak Ribâ Yasağı

Hz. Peygamber'in Ribâ ile İlişkili Hadisleri

Eş Zamanlı Mübadele Koşulu

Misli ve Kiyemî Malların Farkı

Özet

10. Ribâ Teorisi: Geleneksel Yorum

11. Geleneksel Yorumun Değerlendirilmesi

Faiz Yasağının Gereçesi

Faiz Adaletsizliğe Yol Açır

Sermayedar Bedavadan Yaşar

Faiz Geliri Tembelliği Teşvik Eder ve Bir Asalaklar Sınıfı Yaradır

Faiz, Fakirlerin Zenginler Tarafından Sömürülmesine Neden Olur

Faiz Temelli Krediler Parayı Bir Meta Olarak Görmektedir

Para Üretken Değildir; Onun Kullanımına Bir Fiyat Bıçmek Adil Değildir

Getiri, Para Üretken Olduğu Zaman Meşrudur

Borç Asla Büyümez

Faizin İşlevsiz Rolü

Faiz ve İhtiyaçların Karşlanması

Faiz Düşük Yatırıma ve Yüksek İşsizliğe Neden Olur

Faiz Gelir ve Servet Dağılımını Tahrif Etmektedir

Faiz Ekonomik İstikrarsızlığa Yol Açır

Sıfır Faiz Oranı Bilmecesi: Japonya Örneği

Ribâ-Temelli Finans ve Doğal Kaynakların Aşırı Kullanımı

Faiz Temelli Finans ve Şeriatın Maksatları (Makâsîdüş-şeria)

Son Sözler

12. Ribâya Dair Modernist Düşünce

Mısırlı Âlimlerin Görüşleri

Bazı Asyalı Âlimlerin Görüşleri

Modernist Yaklaşımın Değerlendirilmesi

13. Ribâ Yasağı: Devam Eden Tartışma

Hint-Pakistan Alt Kıtasının Geleneksel Âlimleri

Zorunluluk İlkesinin Yardıma Çağırılması

Mahmoud El-Gamal'ın Ribâya Dair Görüşleri

Javed Ghamidi'nin Ribâya Dair Görüşleri

Ghamidi'nin Faiz Tanımı

Ghamidi: Faiz ve Kiralama Üzerine

Ghamidi: Ticari Bankacılığa Dair Önerdiği Reformlar

Imran Ahsan Nyazee'nin Ribâya Dair Görüşleri

Seyyid Tahir: İslamî Finans Sistemi Tasarısı

Son Sözler

14. Ribânın Geleneksel Yorumundaki Çözülmemiş Konular

Nakit ve Kredili Fiyatlar Arasındaki Farklılık

Alacakların İskontosu

Paranın Zaman Değeri

Erken Ödemede Borç İndirimi

Ödemelerin Yeniden Vadelendirilmesi

Kredilerin Endekslenmesi

Kredilerin Geri Ödenmesindeki Gecikmeler için Cezalar

Banka Teminat Ücretleri

Satın Alma veya Satma Taahhüdü

Finansal Kiralama İşlemlerinde Varlığın Kalıntı Değeri

Devren Kiralama Sorunu

Forward İşlemleri, Futures Sözleşmeler ve Opsiyon Ticareti

Döviz Mübadelesi

Son Sözler

15. Müslümanlar Arasında Faiz Temelli Finans Uygulaması

Geleneksel Ribâ Yorumundaki Mutabakat İddiası

Müslümanlar Arasında Ribâ Uygulaması

Tarihî Kanıtlar

Abbasi Döneminde Bankacılık

Türkiye'deki Para Vakıfları

Cihad İçin Faiz Temelli Finans

Müslümanların İslamî Finansa Tepkisi

İslam Kalkınma Bankası Tarafından İhtiyaç Fazlası Fonların Yatırımı

Son Sözler

16. Ribâ Yasağı: İlerleme Yolu

Kredi ve Yatırım Arasındaki Karmaşa

Kredi İşlemi Nedir?

Finansman İşlemi Nedir?

Kâr İçin Hak Sahipliğinin Temeli Nedir?

Borç Finansmanı Nedir?

Faiz Nedir?

Bütün Faiz Türleri Ribâ Değildir

Finansal İşlemlerde Yeni Usullerin Kabul Edilmesi

Ribâ Neden Yasaklanmıştır?

Son Sözler

KISIM III: İSLAMÎ BANKACILIK VE FİNANS

17. İslamî Bankacılığın Teorik Temeli

Faiz Yasağının Gerekçesi
 İslamî Bankacılık Modelleri
 İki Kademeli Mudârebe Modeli
 İki Pencere Modeli
 Üç Kademeli Model: Finansal Araçları Reel Sektör İşlerinden Uzak Tutmak
 İslamî Finans Biçimleri
 İslamî Bankaların Yükümlülükleri
   Geçici Hissedar Olarak Mevduat Sahipleri
   Kısa Süreli Mevduatlar
   İcâre Mevduatları
   Genel Tasarruf Mevduatı
   Sabit Gelir Akışı ile Yatırım Mevduatları
   Mudârebe Mevduatlarının Gruplandırılması
 Menkul Kıymetleştirme
 Konut Finansmanı
   İslamî Konut Finansmanının Maliyeti
 Kredi Kartları
 Devlet için Finansman
   Vadeli Ödeme Temelindeki Varlıkların Satın Alınması
   Üretim Malları için Sertifikalar (İstisna Sertifikaları)
   Peşin Alımlar için Varlıklar (Selem Sertifikaları)
   Mal Kiralama Sertifikaları (Mal-İcâre Sertifikaları)
 İslamî Merkez Bankası
   Faiz Oranının Yokluğunda Para Arzını Yönetmek
 İslamî Finanstaki Riskler
   Kredi Riski
   Kâr Yüzdesi Riski
   Fiyat Riski
   Kiralanan Varlığın Değeri
   Döviz Kuru Riski
   Teminat Bedeli Riski
   Özsermaye Yatırım Riski
   Getiri Oranı Riski
   Yer Değiştirmiş Ticari Risk
   Likidite Riski
   Riskten Korunma
   Güvenilirlik Riski
   Şeffaflık Riski
   Şeriat Riski

İtibar Riski
 İslamî Bankaların Maliyetleri
 İslamî Bankacılık Teorisindeki Konular
   İslamî Bankacılık ve Finansal Piyasaların İstikrarı
   Teminat Sorunu
   Mevduat Sigortası
   Değişken Getiri Oranına Karşı Riskten Korunma
   Çeşitlendirilmiş Vadeli Fiyat
   İslamî Sermaye Piyasaları
   LIBOR Tabanlı Getiri Oranının Kullanılması
   Kredili Menkul Kıymetler Alım Satımı
 İslamî Mikrofinans
   Meydan Okuma

18. Kâr-Zarar Ortaklığının Sorunları

Finansal Raporlamada Dürüstlük
   Hatalı Raporlama Riskini Asgariye İndirmek
 KZO Sisteminde Verimlilik
 Kâr veya Zarar Muhasebesi
 KZO Oranının Belirlenmesi
 Alacak ve Yükümlülük Miktarında Belirsizlik
 KZO Finansmanın Diğer Kısıtları
   Eğitim ve Sağlık Finansmanı
   Kısa Vadeli KZO Finansmanı
   Aşırı Likidite Sorunu
   Senetlerin İskontosu ve KZO
   Proje Değerlendirme ve KZO
   Garantili Sermayeye ve Düzenli Bir Gelir Akışıyla Yatırım
   Bankaların Şarta Bağlı Yükümlülükleri
 Kâr-Zarar Ortaklığında Çözüme Kavuşturulmamış Fıkhi Meseleler
   Anonim Şirketin Sınırlı Yükümlülüğü
 Alternatif Olarak Hasılat Paylaşımı
 Son Sözler

19. İslamî Bankacılık ve Finans Pratiği

İslamî Finans Sektörünün Büyüklüğü
 İslamî Öz Sermaye Fonları
 Seçilen Ülkelerde İslamî Bankacılık
   Bahreyn'de İslamî Bankacılık
   Bangladeş'te İslamî Bankacılık

Mısır'da İslamî Bankacılık
 Endonezya'da İslamî Bankacılık
 İran'da İslamî Bankacılık
 Malezya'da İslamî Bankacılık
 Pakistan'da İslamî Bankacılık
 Suudi Arabistan'da İslamî Bankacılık
 Sudan'da İslamî Bankacılık
 Türkiye'de İslamî Bankacılık
 Birleşik Krallık'ta İslamî Bankacılık
 Seçilen Ülkelerde İslamî Mikrofinans
 Bangladeş'te İslamî Mikrofinans
 Endonezya'da İslamî Mikrofinans
 İran'da İslamî Mikrofinans
 Malezya'da İslamî Mikrofinans
 Pakistan'da İslamî Mikrofinans
 Suriye'de İslamî Mikrofinans
 Sudan'da İslamî Mikrofinans
 Afganistan'da İslamî Mikrofinans
 Sukuk Piyasası
 Müşâreke Sukuk
 Karma Sukuk
 Sudan Devlet Yatırım Sertifikaları
 Sukuk: Gecikmeler ve Zorluklar
 Destekleyen Kuruluşlar ve Altyapı
 Uluslararası İslamî Finans Piyasası
 Bankalarası İslamî Para Piyasası (Malezya)
 Likidite Yönetimi Merkezi
 İslamî Finansal Hizmetler Kurulu
 Uluslararası İslamî Likidite Yönetim Şirketi
 Uluslararası İslamî Derecelendirme Kuruluşu
 İslamî İndeksler
 Bankalararası İslamî Değerlendirme Ölçütü
 Şeriat Denetim Kurulunun Rolü
 Şeriat Denetim Kurullarının Performansları
 İslamî Bankacılık ve Finans Uygulamasındaki Konular
 Yönetişim Konuları
 Pratiğin Teoriden Farklılaşması
 Finansal Teminat Arayan İslamî Bankalar
 Şeriatın Arbitraji: İslamî Finansın Kaybı
 Likidite Yönetimi
 İçsel Denetimler: İslamî Finans Kurumlarında Dolandırıcılık
 İslamî Bankaların Verimliliği
 İslamî Finans Kurumlarının İstikrarı

İslamî Finans Kurumları ve Şeriat'ın Maksatları
 İslamî Bankacılık ve Finansman Pratiğine Dair Özet

20. Hukuki Hilelerin Şekli (Hiyel)

Murâbaha ve Varyasyonları
 Geri Satın Alma Anlaşmaları
 Bey' bi's-semeni'l-acil (Vadeli Ödemeyle Satış)
 Esnek Kur Finansmanı
 Atanmamış Temsilci Tekniğinin Uygulanması (Fuzuli)
 Murâbahada İslamî Değişken Faizli Bono (IDFB)
 Selem ve Varyasyonları
 Değer Bazlı Selem
 Paralel Selem
 Kiralama Finansmanı (İcâre) ve Varyasyonları
 Finansal Kiralama
 Kira Alımı (İcâre ve'l-iktina)
 Forward İcâre
 Değişken Kiralama
 Devren Kiralama
 Müşâreke ve Varyasyonları
 Sabit Getiri Sözleşmesi Olarak Müşâreke
 'Müşâreke-yi Mütenâkısâ'nın (Azalan Ortaklık) Hisselere Dönüştürülmesi
 Üçüncü Taraf Riskinden Korunma
 Hisse Senedi Yatırımı
 İslamî Tefecilik
 Açık Kredi ve Varyasyonları
 Vadesiz Mevduatlarda Açık Kredi
 Sukuk ve Varyasyonları
 Asli Varlığın İkame Edilmesi
 LIBOR ile Bağlantılı İcâre Sukuk Üzerindeki Getiri
 İcâre Sukuku İçin İkincil Piyasa
 Müşâreke Sukuk
 Mudârebe ve Müşâreke Sukuktaki Hileler
 Bey' bi's-semeni'l-acil (BBA) veya Murâbaha Sukuk
 Vadeli Finansman Sertifikaları
 Katılım Belgeleri
 Sukuk Üzerine Genel Değerlendirme
 Teverruk ve Varyasyonları
 Vadeli Mevduat Vekili Olarak Teverruk
 Döviz Takas Aracı Olarak Teverruk
 Kur Riskine Karşı Korunma
 Şeriat Dönüşüm Teknolojisi
 Konut Finansmanı ve Varyasyonları

Murâbaha Temelinde Konut Finansmanı
 İcâre Temelinde Konut Finansmanı
 Kira Alım Sözleşmelerine Uyarlanmış Bey' Bi'l-Vefâ
 Paralel İstisna
 Tüketici Kredisi: İşletme ve Bireylerin Nakit İhtiyaçları
 Dayanıklı Tüketim Mallarının Finansmanı
 Karz-ı Hasen (Faizsiz Krediler)
 İslami Kredi Kartları
 Borç Teminatları
 Devlet Finansmanı
 Devlet Tahvillerine Şeriat Alternatifleri
 Devlet Yatırım Senetleri (DYS)
 Fazlalık Fonlarının Yatırılması
 İslami Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı (İ-GYO)
 Gayrimenkul Yatırımı: Yenilikçi Uygulamalar
 Mudârebe Yatırımında Koşullu Getiri Oranı
 Devredilebilir İslami Mevduat Sertifikaları
 Vadesiz Mevduatlardaki ve KZO Mevduatlarındaki Faiz
 Aktif Olarak Para Kazanamayanlar için Sabit Gelir Yatırımı
 Getirinin Korunduğu Vakıf Fonu
 Para Piyasası
 Finansal Araçlar İçin İkincil Piyasaların Oluşturulması
 Mudârebe ve Diğer Sukuk Türleri için İkincil Piyasa
 İslami Interbank Pazarı Malezya
 Bankalararası Mudârebe Sertifikaları
 Ticari Senetlerin İskontosu
 Borç Satışı
 Borç Satışı (Bey' bi'd-deyn)
 Erken Geri Ödeme İndirimi
 Uzun Vadeli Borçların Kısa Vadeli Borçlara Dönüştürülmesi
 Uluslararası İşlemler
 Döviz Alışverişi

İthalat için Akreditifler
 Ertelenmiş Bir Ödeme Temelinde İthalatın Finanse Edilmesi (Bey'u'l-Müeccel)
 Peşin Ödeme Temelinde İhracat Finansmanı (Bey'i Selem)
 Murâbaha Temelinde Sevkiyat Öncesi Finansman
 Müşâreke Temelinde Sevkiyat Öncesi Finansman
 Sevkiyat Sonrası İhracat Finansmanı
 Borsa İşlemleri
 Opsiyon Ticareti
 Açığa Satış
 Forward Ticareti
 Futures Ticareti
 Merkez Bankası İşlemleri
 Likidite Yönetimi için Murâbaha
 Bir Para Politikası Aracı Olarak Teverruk
 Merkez Bankası Katılım Belgeleri
 Merkez Bankası Vasilik Sertifikaları
 Genel Değerlendirme

21. İslami Sigorta (Tekâfül)

Konvansiyonel Sigorta Konusunda Geleneksel Pozisyon
 Sigorta Konusunda Modernist Görüş
 Tekâfülün Modelleri
 Mudârebe Temelli
 Teberru Bazlı
 Vakıf Bazlı
 Teberru ve Mudârebe Karışımı
 Ticari Sigorta ve Tekâfül Arasındaki Fark
 Mükerrer Sigorta ve Mükerrer Tekâfül
 Tekâfüldeki Çözülmemiş Meseleler
 Tekâfül Garar'dan Azade Midir?
 Uygulamada Tekâfül
 Tekâfül Uygulamasının Değerlendirilmesi

KISIM IV: GÜNÜMÜZDE ZEKÂT

22. Zekât Yasasının Çağdaş Uygulaması

Zekât Yasasının Geleneksel Yorumu
 Bir İbadet Biçimi Olarak Zekât
 Gelir Üzerindeki Zekât
 Nisab Miktarı ve Servetin Dağılımı
 Zekât Oranları

Sabit Varlıklarda Zekât
 Mal Stokundaki Zekât
 Zekât Uygulamasındaki Meseleler
 Zekâtın Nisab Miktarı
 Bir Yıllık Dönem
 Zekât Oranları

Büyüme Koşulu
Zekât ve Gelir Vergisi
Tarımsal Üretimde Zekât
Zekât Ödemeleri
Zekâtın Yansıması: Artan Oranlı veya Değil?

Zekât ve Fakirlik

Yoksulluğun Azaltılması İçin Önerilen Model

Günümüz İçin Rasyonelleştirilmiş Zekât Sistemi

Nakit ve Nakde Eş Değer Varlıklar Üzerindeki Zekât

Diğer Varlıklardaki Zekât

Kredi ve Avanslar

Tüketim Kredileri

Net Getiri veya Net Gelir Kavramı

Sermaye Kazançları

İhtiyatlar ve Rezervler

Araştırma ve Geliştirme Maliyetleri

Maddi Olmayan Varlıklar

Döviz Bilançoları

Yurt Dışı İştiraklerin Varlıkları

Hisse ve Tahviller

Kazanılmış Gelirdeki Zekât

Hesaplarda Zekâtın Ele Alınması

Bir Bireyin Zekât Yükümlülüğünün Hesaplanması

Ticari Bir Firmanın Zekât Yükümlülüğünün Hesaplanması

Özetle

Kavramlar Sözlüğü

Kaynakça

Dizin

Türkçe Baskı İçin Önsöz

Kitabımın Türkçe baskısı için bu önsözü yazmaktan mutluluk duyuyorum (*What is wrong with Islamic economics? Analysing the present state and future agenda*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2013). Bu kitap, yarım yüzyıldan fazla bir süreyi kapsayan konuya dair düşüncelerimin bir özüdür. İslam iktisadının mevcut durumuna dair anlayışlı bir eleştiridir ve daha fazla tartışmayı teşvik etmeyi hedeflemektedir.

İslam iktisadının köklerini İslam'ın ilahi kaynaklarında bulabiliyoruz: Kur'an ve Hz. Peygamber'in hadisleri, iktisadi hayatımıza dair sayısız hüküm içerir. İslam'ın ilk birkaç yüzyılı boyunca pek çok Müslüman düşünür ve âlim kamu finansmanı, toprak yönetimi, İslamî pazar, vergilendirme ve zekâta dair yazmışlardır. Daha sonra Batı Rönesansı ile çakışan Müslümanların uzun uyuklama dönemi başlamıştır. Bilgi akışı Müslüman Doğu'dan gayrimüslim Batı'ya dönmüştür. Bu dönem boyunca Batılı düşünürler ve ekonomistler, ekonomiyi bir sosyal bilim olarak geliştirmiştir. 18. yüzyılda o zamanlar çoğunluğu Batılı koloniler olan günümüzün Müslüman devletleri, uyuklama hâllerinden uyanmışlardır. Bu topraklarda Müslümanların varlıklarını sürdürebilmeleri ve refahı için umut olan İslam'ın köklerine geri dönmeyi savunan pek çok bağımsızlık hareketi başlamıştır. Bu sloganlardan birisi de tam olarak neyi belirginleştirmeden İslam'ın ekonomik sisteminin ihyasıydı.

20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde bu toprakların kahir ekseriyeti sömürge güçlerden bağımsızlıklarını aldılar. İslamî ekonomik sistem kurma talebi daha fazla ivme kazandı. Bir adım ileri gidildiğinde pek çok akademisyen, sömürge dönemlerinden miras kalan eğitim sisteminin İslamî eğitim ile değiştirilmesi ve yeniden düzenlenmesi ihtiyacına vurgu yaptılar. En büyük ilgiyi çeken konulardan birisi, konvansiyonel ekonomiye paralel olarak İslam iktisadını bir sosyal bilim olarak geliştirmektir. Vurgu, faizsiz finans düzeneklerinin geliştirilmesi, zekâtın uygulanması, eşitsizliğin azaltılması ve bir refah toplumu oluşturulmasına dairdir. Bu sloganların Müslümanlar açısından duygusal bir çekiciliği vardı.

Doruk noktası, 1976 yılında Kral Abdülaziz Üniversitesi (KAÜ) tarafından Mekke'de düzenlenen Birinci Uluslararası İslam Ekonomisi Konferansı'ydı. Bu organizasyona yüzlerce Müslüman akademisyen ve ekonomist katıldı. Bu konferansın bir katılımcısı olmaktan onur duyuyorum. Konferans diğerlerine ilaveten İslam iktisadının bir sosyal bilim olarak geliştirilmesini önerdi. KAÜ öncülüğü ele aldı ve Uluslararası İslam Ekonomisi Araştırma Merkezini (UIEAM) kurdu. Kısa süre sonra İslam Kalkınma Bankası (İKB), İslamî Araştırma ve Eğitim Enstitüsü'nü kurdu (IRTI-İAEE). Bu iki organizasyon, UIEAM ve İAEE, İslam iktisadına dair çok sayıda araştırmaya sponsor olmuş ve yayınlamıştır. Ayrıca eğitim kurumlarında İslam iktisadının öğretilmesi için bir hareket başladı. Son kırk yıl boyunca yüzlerce kurum, İslam iktisadını öğretmek için programlar başlattı. Pratik tarafta İslamî finans kuruluşları (İFK'ler) oluşturma hareketi de ayrıca başladı. Yüzlerce İslamî banka ve sigorta şirketi, trilyonlarca dolarlık yatırımı yönetmekte. Bu kurumlarda binlerce profesyonel personel çalışıyor. Yüzlerce din âlimi ve ekonomist, İslam iktisadı ve finansını teşvik etme, öğretme ve araştırma işiyle iştigal ediyor. Bu süreç oldukça etkiyici ve insanı gururlandırıyor.

Bunu söyledikten sonra duraklamak istiyorum. İslam iktisadını bir sosyal bilim olarak geliştirme özgün hedefi henüz başarılmış değil. Dünyadaki ekonomistler, İslam iktisadını bir sosyal bilim olarak henüz kabul etmiş değil. Bütün tantanaya rağmen İslam ekonomistleri, İslam iktisadının teorisini oluşturmanın ilk adımını dahi atamamışlardır. Teori, bir bilimin yapı taşıdır. Bilim insanların çalışmasını, analiz etmesini, hipotezler kurmasını ve varsayımlarda bulunmasını sağlar. Varsayım daha fazla çalışma için bir test zemini hâline gelir. Eğer bilim insanları onu yanlışlayamazlarsa teori kurulmuş ve yeni bulgular onu yanlışlayana kadar kabul edilmiş olur. İslam ekonomistleri bütün bu İslam iktisadını bir sosyal bilim olarak geliştirme sürecini ihmal ettiler. Şu ana kadar yapılan pek çok çalışma, İslam iktisat öğretisinin ekonomi dili içinde yeniden ifade edilmesini içermektedir. Bu, meseleyi bir sosyal bilim değil dinin övülmüş bir ifadesi yapar. Bu kitap, İslam ekonomistlerinin artık bu işi üstlenmelerini savunmaktadır.

Daha fazla araştırma gerektiren ikinci alan ribânın gerçekçi bir tanımını geliştirmektir. Mevcut tanım, tüm faiz türlerini ribâ ile eşitlemektedir. Bu, İslam'ın ribâyâ dair öğretilerini uygulamada sayısız aşılma güçlükler yaratmaktadır. Bu kitap, bir taraftan tüm finansal meseleleri ele almamızı sağlayacak diğer taraftan günümüz İslamî finans kuruluşlarının gizli bir suçlulukla yürüdükleri hile ve dalavere yolundan uzaklaştırarak daha gerçekçi bir ribâ tanımını geliştirmemiz gerektiğini savunmaktadır.

Daha fazla araştırma için bir diğer alan, kamu finansmanı ve vergilendirme teorilerindeki günümüz gelişmelerini zekâta uygulamak ve yoksullukla mücadele için güçlü bir araç hâline getirmektir.

Kitap, bugüne kadar yapılan çalışmalara karşı eleştirel olsa da İslam âlimlerinin ve ekonomistlerinin çabalarını takdir etmektedir.

Son olarak, bu çeviriye destek verdikleri için İKAM'a teşekkür etmek istiyorum. Özellikle İslam iktisadı ve diğer ilgili alanlarda liderliği altında çok sayıda iyi çalışmanın yürütüldüğü Dr. Lütfi Sunar'a minnettarım. Ayrıca bu çalışmayı tercüme etme zahmetine katlanan Sayın Sercan Karadoğın'a da müteşekkirim. Arka planda çalışan adını bilmediğim ve bu çevirinin hazırlanması ve yayımlanmasında katkı sağlayan pek çok yüce şahıs var. Onların hepsine müteşekkirim. Ön planda olayların gerçekleşmesinde ve İKAM ile iletişim kurmamda etkili olan Sayın Ahsan Shafiq ile yazıştım. Ona da minnettarım. Bu çevirinin akıcı bir İngilizcesi de olsa bu çalışmayı Türkçe olarak okumayı isteyen okuyuculara yarar sağlamasını umut ediyorum.

Muhammad Akram Khan

1 Ağustos 2018

makram1000@gmail.com

Önsöz

Üzerinde Uzlaşılan Öncüllerin Yeniden Düşünülmesi İhtiyacının Farkına Varılması

Son birkaç on yıldır, Müslüman araştırmacılar ve fakihler İslam hukuku ve kültürünün genel olarak kabul edilen doktrinlerini gözden geçirmede ve yeniden yorumlamada dikkate değer çabalar göstermişlerdir. M. N. Siddiqi (2007a), Müslüman toplumlardaki sosyo-politik gelişmelerin ve Müslüman coğrafyasından gayrimüslimlerin topraklarına büyük ölçekli göçlerin, üzerinde uzlaşmış farklı dinî öncüllerin yeniden düşünülmesini gerektirdiği noktasını vurgulamak için bu çabaların bazılarını listelemiştir. O, bu noktayı vakalar üzerinden betimlemiştir. Örneğin, neredeyse bu zamana kadar üzerinde ittifak bulunan görüşe göre, eğer gayrimüslim birisiyle evli olan bir kadın İslam'a geçerse, onun evliliği anında geçersiz kalır. Bu durumda, eğer o kadın tekrar evlenmek isterse, Müslüman bir eş bulmalıdır. Ancak pek çok kişinin yanı sıra Avrupa Fetva ve Araştırma Konseyi ile Sudanlı İslam âlimi Hasan Turabi tarafından da ifade edilen revize edilmiş görüşe göre, böylesi bir hüküm gayrimüslim kadınların İslam'a girmeleri konusunda cesaretlerini kırarak ve gayrimüslim kocalarının da İslam'a dönme ihtimallerine gölge düşürecektir. Aynı şekilde gayrimüslim ülkelerde yaşayan Müslümanların, Müslüman kardeşlerine karşı savaşması gerekebileceği için o ülkelerin ordusuna katılmamaları gerektiği genel olarak kabul edilmektedir. En son hüküm ise Müslümanların normalde yaşadıkları ülkelerde oranın vatandaşları gibi davranmaları gerektiği yönündedir. Bu durum ancak o ülkelerdeki Müslüman topluluklarına karşı saygıyı artıracaktır ve gayrimüslimlerle farklı düzeylerde etkileşim imkânı sağlayacaktır. Tunuslu İslam âlimi Raşid Gannuşi, gayrimüslim ülkelerde yaşayan Müslümanların bu şekilde yapmalarının onlar için bir yükümlülük olduğu kanaatinindedir. Bir diğer örnek; Müslüman âlimlerin, Müslüman kadının toplumdaki rolüne karşı gösterdikleri tepkileridir. Kadının sokağa çıkmasının, erkeklerle etkileşime geçmesinin ve de politik ve resmî kurumlarda görev almasının sınırlandırılmasıyla alakalı genel bir mutabakat olmasına rağmen bu konudaki son fikirler, bütün bun-

ların herhangi bir İslamî temelini olmadığı yönündedir. Sadece kültürel kökleri vardır. Özetle Siddiği şunu iddia etmektedir ki, insan toplumunun evrimi ile demografik ve sosyo-ekonomik değişimler neticesinde Müslüman âlimler, farklı çağdaş konulardaki verili pozisyonları yeniden ele almaktadırlar. Bazı durumlarda yeniden düşünme önceki pozisyonu tamamen tersine çevirmektedir. Bu da göstermektedir ki İslam eğer bütün zamanlar ve bütün toplumlar için geçerli olacaksa, her çağın insanının meselelerinin yeniden düşünülmesine açık olmalıdır.

Teşekkür

Bu kitap, Eylül 2006' da başlanan aktif çalışmanın yanı sıra, son 40 yıldır devam eden bir emeğin ürünüdür. Kitap, bu dönem boyunca konuya dair düşüncelerimdeki çeşitli gözden geçirmeleri sentezlemektedir. Çalışmam boyunca, çeşitli araştırmacıların yazılarından, müzakerelerinden, yazışma ve şahsi temaslarından istifade ettim. Ayrıca fikirlerimi ortaya koyduğum pek çok sunumun akabindeki soru-cevap kısmında dinleyicilerden gelen katkılardan da yararlandım. Bu süreç boyunca konferanslarıma katılan sayısız yazar, düşünür ve katılımcının eleştiri ve fikirleri de benim için öğretici oldu. Hepsinin adını burada anmak imkânsız olsa da onlara çok şey borçlu olduğumu belirtmeliyim.

Birçok araştırmacı, kitabın taslağını gözden geçirmek için zamanlarını ayırdılar. İslam iktisadının tartışmasız imamı ve herkesçe kurucu babası olarak kabul edilen Profesör Muhammad Nejatullah Siddiqi, taslak metni incelemeye vakit bulabildiği için kendimi şanslı addediyorum. Kendisi pek çok eleştirel yorumun yanı sıra değerli önerilerde de bulundu. Yorumlarından ve önerilerinden son derece yararlandım. Bu vesileyle kendisine en kalbi şükranlarımı iletiyorum. Profesör Rodney Wilson (Durham Üniversitesi, Misafir Profesör) kitabın bölümlerini gözden geçirip cesaret verici görüşlerde bulundu. Profesör Volker Nienhaus (Marburg Üniversitesi Eski Rektörü, Almanya ve INCIEF Misafir Profesörü, Malezya) genel tezim ve kitabın sunumu ve biçimi üzerine oldukça ufuk açıcı yorumlar yaptı. Yorumlarından istifade ettim ve kendisine kalpten teşekkür ediyorum. Profesör Mohammad Anwar (Framingham Devlet Üniversitesi, Misafir Profesörü, ABD) kitabın taslak hâlinin yaklaşık yarısını gözden geçirmeye zaman ayırdı. Pek çok isabetli yorumlar yaptı ve beni düşünmeye zorlayan eleştirilerde bulundu. Yorumlarını ve eleştirilerini dikkate aldım ve kalbi teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum. Profesör Syed Abdul Hamid el-Junaid (INCIEF, Malezya) oldukça yoğun programına rağmen kitabın taslağını gözden geçirebildi ve birçok önemli görüş sundu. Taslağı son hâline getirirken önerilerini göz önünde bulundurdum. Kendisine de minnettarım. Ayrıca COMSATS Bilgi ve Teknoloji Enstitüsü'nden

(İslamabad, Pakistan) Profesör Iram Khan'a, bütün taslağı ayrıntılı olarak inceleme zahmetine katlandığı ve pek çok değişikliğe işaret ettiği için teşekkür ederim. Kendisi bazı düşüncelerimi tekrar sorgulamama vesile oldu ve çeşitli yerlerde sunumumu yeniden düzeltmem için beni zorladı.

Taslağın bölümlerini inceleyen ve bazı formülasyonlarıma ciddi sorular yönelten değerli dostum, bilim adamı ve İslam âlimi Tariq Saleem Dogar'a teşekkürlerimi iletiyorum. Benim için her zaman ilham ve cesaret kaynağı olan büyük kardeşim, bilim adamı ve akıl hocası Dr. Mushtaq Ahmad'a da minnettarım. Kendisi tüm taslağı en ince ayrıntısına kadar gözden geçirmek için olağanüstü çaba sarfetmekle kalmayıp bazı fikirlerimi sorgulamasının yanı sıra taslaktaki pek çok editöryel ve biçimsel hatayı tespit etti. Ortaya koyduğu eleştiriler, taslakta pek çok değişiklik yapmaya beni sevketti.

Bu kitap üzerine çalıştığım süre boyunca (2006-11), Pakistan'daki en büyük kitap mağazası Allied Book Company'nin sahipleri olan Bay Dost Muhammad ve onun ünlü oğlu Bay Nasrullah bana çok yardımcı oldular. Sadece İslam iktisadı ve finansı konusunda yeni kaynaklar önermekle kalmadılar, güler yüzleriyle onlara hızlı erişimimi de sağladılar. Cömertliklerinden dolayı kendilerine teşekkür ediyorum.

Kitaptaki hatalar, ihmaller ve zayıflıklardan yalnızca benim sorumlu olduğumu söylememe gerek yok.